

ФЕДОРЕНКО Д. Т.,
м. Кривий Ріг

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА ПРО ТІЛОВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Козацька педагогіка, як невід'ємна складова української етнопедагогіки, акумулювала у собі вироблені віками і апробовані часом традиції тіловиховання молоді.

Система освіти і виховання у школах Запорозької Січі (козацькі, січові, паланкові, приходські та ін. школи) передбачала формування у молоді крім якостей лицарської честі певну систему доблесті й звичаїв, а саме:

- готовність боротися до загибелі за волю, честь і славу України;
- нехтування небезпекою, коли справа стосується життя рідних, друзів, побратимів;
- ненависть до ворогів, прагнення визволити рідний край від чужих заброд-завойовників;
- здатність відстоювати рідну мову, культуру, право бути господарем на власній землі;
- героїзм, подвижництво у праці та в бою в ім'я свободи і незалежності України. (Див.: Руденко Ю. Українська козацька педагогіка: Відродження, пошуки, перспективи // Рідна школа. - 1994. - № 5. - С. 16).

У козацькому середовищі виникло, закріпилося, а потім і поширилося у слов'янському світі кілька спеціальних систем - фізичних і психофізичних вправ, що спрямовані на тіловиховання, самовдосконалення особистості. Це перш за все система фізичного виховання і військового вишколу учнів різних типів шкіл (володіння луком, списом, шаблею і арканом, майстерність їзди на бойовому коні, управління й догляд за ним тощо).

Система вести наступальні й захисні бої, створення «кругової неприступної оборони» (між іншим, і свої військові табори вони зводили за такими ж принципами), системи одноборства - все підпорядковувалось основній меті виховання незборимого воїна-захисника, богатиря, красивого тілом і духом.

Козацька служба вимагала високого рівня загартованості, витривалості на голод і спеку, дощ і сніг, відсутність харчів і питної води зумовлювали побудову одноборств у поєднанні з високим рівнем моральності, лицарської честі.

Популярними серед козацької молоді були одноборства під назвою «Спас», «Гойдок» та різні види змагань - «на ременях», «на палицях», «на списках», «навкулачки» та наземної боротьби, що формували і виховували бойовитість та влучність рухів, силу ударів ногами й руками тощо.

А у побуті козацька молодь змагалася на прояв сили, спритності, прудкості, винахідливості, тому і рухливі ігри включали елементи бігу, стрибків, присідань, різних кидків руками й ногами, що нагадують складні па (рухи) колись ритуального, потім спортивного, а згодом - національного танцю гопака (присядки з різними викиданнями ніг, так звані «діжки»

та «кози», «повзунець», інші рухи та фігури).

Отже, високий рівень розвитку психофізичної культури козацтва, досягнення української етнопедагогіки з питань тіловиховання молоді визнані й апробовані у світі, мають природне право на відновлення кращих своїх здобутків у практиці тіловиховання сучасної молоді. Успіх буде гарантований за умови творчого підходу до практичної реалізації теоретичних узагальнень потреби відновлення козацького гарту, тіловиховання і гармонійного розвитку молоді у процесі відновлення національної системи освіти. Слід враховувати дослідження С. Славинецького, С. Сірополка, Ю. Руденка, О. Губка, О. Любара, інших українських педагогів і психологів, істориків вітчизняної педагогіки.

Найголовнішими вимогами до такої діяльності можуть бути відомі козацькі заповіді:

- не нашкодь своїми діями іншим;
- візьми все найкраще, що зробить тобі добро, зміцнить силу, загартує волю, збудить думку, уяву, сформує почуття і переконання;
- без потреби не позіхай на сусідські звички, не переймай чужі молитви, а бери лиш те, що продовжить життя, зробить його незборимим, загартованим, помножить майстерність, вправність, а здібності перетворить на невечерні.

Дотримуючись таких вимог, можна до курсу тіловиховання сучасної молоді включити більшість народних рухливих і спортивних ігор та змагань, колись популярних серед козаченків, передусім «А я квача не боюся», «Чаклун», «Високий дуб», «Хлібчик» та інші види фізичного впливу на тіло, волю, характер і мораль молоді.